

**Ocena pracy doktorskiej mgr. Bartosza Prabuckiego
nt. *Sporty tradycyjne jako elementy kulturowej
tożsamości europejskiej. Analiza na przykładzie
wybranych grup etnicznych i narodów***

Przedłożona do oceny rozprawa doktoranta Bartosza Prabuckiego lokuje się w tradycji badań społecznych, zaś szczególnie w antropologii kulturowej (społecznej) czy etnologii, ale także historii oraz częściowo socjologii. Lepiej może byłoby powiedzieć, że lokuje się w naukach społecznych o kulturze fizycznej, natomiast w sposób szczegółowy w takich subdyscyplinach jak antropologia sportu, (etnologia sportu) oraz częściowo historia sportu i socjologia sportu. Dotyczy, najogólniej mówiąc, tradycyjnych sportów i gier ruchowych, które stanowią dorobek kulturowy różnych zbiorowości europejskich, nazywanych społecznościami lokalnymi, grupami etnicznymi czy narodami.

Podjęta w pracy problematyka jest doniosła poznawczo jak i aplikacyjnie. Oznacza to, że jest ważna z naukowego punktu widzenia, zwłaszcza nauk społecznych o kulturze fizycznej, ale także różnych subdyscyplin, które zostały wymienione wyżej. Jej naukowe walory polegają nie tylko na opisie tradycyjnych zbiorowości, ich kultur oraz obecności w nich sportów i gier, ale przede wszystkim na ukazaniu tych ostatnich jako ważnych elementów kultury oraz możliwości ich wykorzystania do kreowania tożsamości europejskiej. Jest to doniosłe zadanie, polegające na wykorzystaniu tego, co w wielu społecznościami lokalnych ma zanikający charakter, do budowania tego, co ma sprzyjać realizacji celów o charakterze globalnym. Aplikacyjne walory polegają na wykorzystywaniu ustaleń teoretyczno-poznawczych w praktyce społecznej, do realizacji swoistych oraz nieswoistych wartości kultury fizycznej, jakby powiedział Zygmunt Gilewicz. Właśnie w pracy przede wszystkim chodzi o ukazanie walorów sportów i gier tradycyjnych do budowania w sposób praktyczny europejskiej tożsamości. Chodzi o ich wykorzystanie, jako ważnych elementów kultury, do budowania wspólnoty opartej na podzielanych wartościach i ich materializacji, w tym także uwzględniających sporty i gry różnych społecznościami lokalnych.

Naukowa i społeczna ważność podjętej problematyki

Podjęta w pracy problematyka jest doniosła z poznawczego punktu widzenia, bowiem dotyczy tego wycinka rzeczywistości społeczno-kulturowej, która związana jest z rozwojem europejskich społecznościami lokalnych, zaś w sposób szczególny ukazuje w nich rolę i znaczenie sportów i gier ruchowych. W mniejszym zakresie ukazuje ich rolę w perspektywie realizacji takich wartości jak sprawność fizyczna i zdrowie (choć te wątki są również obecne), ale przede wszystkim ukazuje ich kulturowe znaczenie, jako elementu

tożsamościowo twórczego, sprzyjającego budowaniu wspólnoty ponadlokalnej, międzynarodowej, czy nawet globalnej.

Praca z jednej strony stanowi diagnozę sportów i gier tradycyjnych w przednowoczesnych społecznościach lokalnych, grupach etnicznych i wspólnotach narodowych, natomiast z drugiej ukazuje ich kondycję w europejskich społeczeństwach (po)nowoczesnych. Pokazuje także ich żywotność, tendencje rozwojowe, modyfikacje oraz zagrożenia i możliwości ich przetrwania.

Doniosłość podjętej problematyki wynika także stąd, że nie stanowiła ona zainteresowania wcześniejszych polskich badaczy, poza Eugeniuszem Piaseckim i innymi bardziej skromnymi inicjatywami. Dopiero Wojciech Lipoński podjął tę niezwykle istotną problematykę, nie tylko dla nauk społecznych o kulturze fizycznej, ale także dla nauk społecznych i humanistycznych w ogóle. Warto tutaj wspomnieć o monumentalnym dziele jakim jest *Encyklopedia sportów świata* tegoż autora oraz innych jego wielce znaczących pracach z zakresu etnologii sportu. Niniejsza praca niejako wpisuje w nurt prowadzonych badań przez Wojciecha Lipońskiego i jest komplementarna wobec polskiego dorobku w tym zakresie.

Wykonane przez Bartosza Prabuckiego badania posiadają wyjątkową wartość z tego powodu, że wnoszą nową wiedzę antropologiczną (etnologiczną), historyczną, ale także socjologiczną do nauk o kulturze fizycznej, a szczególnie do refleksji naukowej na temat tradycyjnych sportów i gier ruchowych, które mają szansę, jako element kultur lokalnych, odegrać ważną rolę w budowaniu europejskiej tożsamości, która w konsekwencji będzie służyć integracji, tworzeniu więzi i wspólnoty, ufundowanej na bazie kultury, w tym sportów i gier genetycznie oraz historycznie związanych z Europą.

Struktura pracy i strona metodologiczna

Struktura pracy ma charakter nadrzędnie merytoryczny. Oznacza to, że kolejność prezentacji poszczególnych zagadnień szczegółowych wynika z przyjętych założeń metodologicznych, w których poziom teoretycznej ogólności i ważność zagadnień determinowały układ dysertacji. Na pracę składa się siedem rozdziałów, które zostały poprzedzone obszernym wprowadzeniem, a zwieńczone bibliografią, spisem rycin i fotografii oraz streszczeniem w języku polskim i angielskim. Praca pod względem objętości jest imponująca i mocno przekracza obowiązujące standardy w tym zakresie, liczy bowiem 427 stron.

Moim zdaniem, struktura pracy zasługuje na ponowne jej przemyślenie. Winna, jak sądzę, składać z trzech części, a mianowicie pierwszej przeglądowo-teoretycznej, drugiej metodologicznej oraz trzeciej, poświęconej prezentacji wyników badań. W części pierwszej winny się znaleźć zagadnienia przedstawione we wprowadzeniu, które nie wiadomo dlaczego, zostały przedstawione w spisie treści w układzie ciągłym i pomniejszoną czcionką. Część drugą winien stanowić rozdział drugi, metodologiczny. Natomiast rozdziały 2-5 winny konstituować część trzecią. Rozdziały 6 i 7 winny być połączone i przedstawione jako zakończenie i wnioski. Taka struktura pracy uczyniłaby ją bardziej uporządkowaną i bardziej zasadną z logicznego punktu widzenia.

W rozdziale metodologicznym zostały przedstawione różne perspektywy prowadzenia badań antropologicznych, od ewolucjonizmu zaczynając, poprzez dyfuzjonizm i funkcjonalizm, a na strukturalizmie kończąc. Doktorant nie przyjmuje jednej z nich jako podstawowej, ale deklaruje ich elastyczne wykorzystanie, w taki sposób, aby stosując różne podejścia, uzyskać dane jak najbardziej wiarygodne. Konsekwencją tego jest różnorodność metod i technik zbierania danych, od analizy literatury przedmiotu zaczynając, a na obserwacji uczestniczącej i badaniach terenowych kończąc. Takie założenia są w pełni zasadne.

W pracy zostało sformułowanych sześć pytań badawczych, na które odpowiedzi znajdujemy w rozdziale szóstym, zatytułowanym „wnioski z badań”. Natomiast najbardziej obszerne rozdziały 2-5, w których rozdział pierwszy odbiega w swej konstrukcji od pozostałych, nie korespondują bezpośrednio z żadnym pytaniem badawczym. W związku z tym uważam, że, dla większej przejrzystości, należałoby wprowadzić 3-4 pytania badawcze do rozdziałów 2-5, np. jaka jest tradycja sportów baskijskich?

Modelową byłaby taka konstrukcja pracy, w której rozdziały poświęcone przedstawieniu wyników badań byłyby konsekwencją przyjęcia pytań badawczych. W ten sposób uniknięto by zarzutu, że odpowiedzi na pytania badawcze skoncentrowane są niemal wyłącznie w rozdziale szóstym.

Niezależnie od zgłoszonych uwag i propozycji strukturę pracy i przyjęte założenia metodologiczne należy uznać za w pełni poprawne. Moje uwagi i sugestie należy raczej traktować jako propozycje, mające na celu pobudzenie do poszukiwania lepszych rozwiązań. Bowiem nauka nie polega wyłącznie na zbieraniu czy generowaniu danych, ale także na ich prezentacji według logicznie uzasadnionego porządku.

Merytoryczne aspekty pracy

Doktorant dążąc do rozwiązania sformułowanego problemu badawczego, a mianowicie udzielenia odpowiedzi na pytanie, jakie są możliwości rewitalizacji, funkcjonowania i promowania oraz wykorzystania sportów i gier tradycyjnych do budowania tożsamości na poziomie lokalnym i europejskim, dokonał ich prezentacji, ale także ukazał ich żywotność i transformację w wyniku zmieniającego się i wywierającego wpływ otoczenia społeczno-kulturowego.

Należy powiedzieć, że zrobił to z dużym zapałem i wyczuciem, prezentując dane zebrane w wyniku zastosowania różnych metod i technik badawczych. Nie tylko sięgnął do prac naukowych wybitnych badaczy europejskich, ale także osobiście odwiedził wiele miejsc w Europie związanych z rozwojem sportów i gier tradycyjnych. Przeprowadził także badania terenowe zarówno z mieszkańcami tych miejscowości, ale także z ekspertami europejskimi.

Wielość zastosowanych metod i technik powoduje, że prezentowane zagadnienia szczegółowe są ukazywane z różnych punktów widzenia i momentami przypominają bardzo cenione badania monograficzne.

W prezentacji zagadnień obecny jest również wątek zaangażowania doktoranta w realizację różnorodnych projektów w zakresie praktyki społecznej w wymiarze krajowym i międzynarodowym. Ten model uprawiania nauki, w którym ważną rolę odgrywa praktyka społeczna,

uważam za w pełni zasadny. Można nawet powiedzieć, że godny polecenia innym, bowiem w nim właśnie wyraźnie są widoczne zależności występujące między teorią a praktyką. Teoria inspiruje do praktyki, a praktyka odsłania kolejne obszary poznawcze i ujawnia problemy badawcze.

Zatem bardzo wysoko oceniam merytoryczną stronę pracy. Może jedynie zabrakło mi krytycznych wypowiedzi na temat możliwości wykorzystania tradycyjnych sportów i gier do realizacji tak wzniosłych celów, jak budowanie tożsamości i na niej wspólnoty europejskiej. Bowiem kultura jest układem wzorów zachowań, samych zachowań i ich wytworów, które są tworzone, nabywane, stosowane i przekształcane w procesie życia społecznego. Przekształcanie to polega na zmienianiu i eliminowaniu pewnych wzorów zachowań w procesie historycznym i zastępowaniu ich zachowaniami zmienionymi lub całkowicie nieobecnymi do tej pory. Dotyczy to również tego elementu kultury, jakimi są sporty i gry tradycyjne, które często tracą swój symboliczny sens i nie wytrzymują konkurencji z (po)nowoczesnymi wzorami w tym zakresie.

Bibliografia i poprawność językowa pracy

Kandydat dążąc do rozwiązania sformułowanego problemu badawczego sięgnął do najbardziej wartościowych prac poświęconych podjętej problematyce. Większość wykorzystanych prac to literatura obcojęzyczna, (anglo- oraz hiszpańskojęzyczna). Wśród autorów prac znajdują się najwybitniejsi badacze problematyki, dotyczy to zarówno badaczy polskich, jak i reprezentujących inne narodowości.

Wśród pozycji wykorzystanych w pracy znaczące miejsce zajmują strony internetowe, których wykorzystanie w pracach antropologicznych może budzić wątpliwości. Jednak, moim zdaniem, zabieg ten również należy uznać za przejaw (po)nowoczesności w nauce, który już nawet zyskał swoistą nazwę, a mianowicie „netnografii”.

Na wysoką ocenę zasługuje również językowa strona pracy. Doktorant sprawnie operuje polszczyzną i potrafi poprawnie wyrażać myśli, wykorzystując do tego słowo pisane. Oczywiście nie ustrzegł się pewnych niezręczności językowych i pewnej ilości tzw. literówek, ale nie mają one żadnego wpływu na ogólną bardzo wysoką jej ocenę.

Konstatacje końcowe

Zadaniem recenzenta jest krytyczna ocena pracy i wskazanie uchybień, ale także sformułowanie wskazówek, które mogą być wykorzystane przez kandydata w dalszej pracy badawczej.

Kandydat przygotowując opiniowaną rozprawę wykonał benedyktyńską pracę, skrzętnie zbierając i układając w pewne logiczne ciągi zebrane dane dotyczące omawianego zagadnienia. W związku z tym, praca ma charakter monograficzny, holistyczny i eksplikacyjny. Przedstawione analizy charakteryzuje poprawność, która jest niezwykle istotna z uwagi na fakt, że kandydat aspiruje do roli pracownika naukowego.

Niezależnie od przedstawionych uwag, które raczej należy traktować jako próbę zasugerowania możliwych rozwiązań, mogę z pełnym przekonaniem stwierdzić, że kandydat potwierdził, iż posiada dobrą wiedzę

merytoryczną w zakresie podjętego problemu badawczego, ale także, że potrafi stosować procedury badawcze mające na celu zebranie wiarygodnych danych, ich analizy oraz formułowania konstatacji końcowych.

Stwierdzam zatem, że merytoryczne i teoretyczne zalety pracy, a także wykazana w niej solidność kandydata do stopnia naukowego, pozwalają uznać ją za pracę odpowiadającą rygorom stawianym rozprawom doktorskim. **Zatem wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu o nadanie mgr. Bartoszowi Prabuckiemu stopnia naukowego doktora nauk o kulturze fizycznej.**

Jednocześnie gratuluję mgr. Bartoszowi Prabuckiemu podjęcia i realizacji tak sformułowanego problemu badawczego, prof. Wojciechowi Lipońskiemu (twórcy poznańskiej szkoły etnologii sportu) wsparcia i niezwykle fachowej opieki nad kandydatem, a Radzie Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji stworzenia warunków do realizacji tak sformułowanego projektu doktorskiego.

Warszawa, dnia 15 listopada 2015 r.

KIEROWNIK
Katedry Nauk Społecznych

prof. dr hab. Zbigniew Dziubiński